

БЕРУНИЙНИНГ СОҒЛОМ АВЛОД ТАРБИЯСИ ҲАҚИДАГИ ПСИХОЛОГИК ҚАРАШЛАРИ

Утамурадова Гулчехра -Жиззах давлат педагогика университети Умумий психология кафедраси ўқитувчиси

Мўминова Моҳинур- Жиззах давлат педагогика университети, Педагогика-психология йўналиши (сиртки) 3-босқич талабаси

Аннотация:Мазкур мақолада бугунги глобаллашув жараёнига хос Абу Райхон Берунийнинг соғлом авлодтарбияси ҳақидаги қарашларидан фойдаланган ҳолда ёшларда маънавий маданиятни ривожлантиришнинг ўрни ёритилган.

Калит сўзлар:Оила, соғлом авлод, тарбия жараёни, миллий кадриятлар, мерос, ота-она, маънавий маданият.

Таълим-тарбия тўғрисида баён килинган фикрлари Ўрта Осиё халқларининг психология фанига оид фикрлар тарихини ўрганишда юксак аҳамиятга эгадир. Буюк аллома Беруний асарларининг мазкур ва мохиятидан, унинг таълим-тарбия тўғрисидаги оламшумул фикрлари маданият ва тарих хазинасига битмас туганмас хисса қўшган. Буюк олим Берунийнинг илмий мероси табиий-илмий, ижтимоий-фалсафий қарашлари жамият ва инсон ҳақидаги қимматли, фикрлари меҳнаткашларнинг, ўқувчи ёшларнинг илмий дунёқарашини бойитиш ва кенгайтиришда муҳим аҳамиятга касб этади.

Айниқса, таълим-тарбиянинг асосий пойдевори ҳисобланган оила маҳалла фаолиятининг бу борадаги иш мазмунини янада такомиллаштириш, уларнинг вазибалари кўламини янада кенгайтириш, таълим муассасалари билан ўзаро ҳамкорлигини кучайтириш ташкилий методик таъминотини яхшилаш, ҳамкорлик ҳаракат дастурини яратиш ва амалга ошириш муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбекистон республикаси биринчи президенти И.А.Каримов таъкидлаганидек, ”ҳаётнинг абадийлигини, авлодларнинг давомийлигини таъминлайдиган, муқаддас урф-одатларимизни сақлайдиган, шу билан бирга, келажак насллар қандай инсон бўлиб етишишига бевосита таъсир кўрсатадиган тарбия ўчоғи эканлигини тан олишимиз даркор. Бола туғилган кунидан бошлаб оила муҳитида яшайди. Оилага хос анъаналар, кадриятлар, урф-одатлар бола зуваласини шакллантиради, энг муҳими фарзандлар оилавий ҳаёт мактаби орқали жамият талабларини англайди, ҳис этади”¹.

Дарҳақиқат, оила асрлар давомида тарбия маскани бўлиб келган. Унда

¹Каримов И.А. Юксак маънавият- енгилмас куч.-Т.:маънавият, 2018-656

ўзарохурмат, меҳр—оқибат, ҳалоллик, поклик, меҳнатсеварлик, ватанпарварлик, инсонпарварлик каби олий даражадаги қадриятлар шаклланган, аждоддан авлодга етказилган. Шу сифатлар она сути, оилааъзоларимеҳриванамунасибиланинсонхулқи, хатти—харакатимазмунигасингибборган.

Соғлом авлодни тарбиялаш ғояси инсониятнинг пайдо бўлиши билан пайдо бўлган бўлиб, босқичма-босқич ривожланиб келмоқда. Соғлом авлод билан боғлиқ ибтидоий тушунчалар бугунги кунда ҳам қадимий реликтлар тарзида талқин қилиб келинмоқда.²

Этнограф тарихчи олимларнинг маълумотларига кўра инсонларнинг соғлом руҳий -маънавий қадриятларнинг ибтидоий негизлари ҳақида Ўрта Осиё ва Эрон халқларининг қадимий маданий ёдголикларидан бири зардуштийлик динининг муқаддас китоби “Авесто” етарлича маълумот беради. Шарқ халқларининг муҳим қадриятлари ҳисобланмиш яхшилик хожатбарорлик, инсонпарварлик, меҳнатсеварлик, меҳр-оқибат ҳалоллик поклик вап бошқа соғлом авлод тарбиясининг энг оддий усули савол-жавоб панд-насихат намуна шаклида халқ ўртасида тарғиб қилинган. Тарихга бир назар солсак, барча даврларда ҳам шу даврнинг муттафаккирлари ўз прогрессив ғоялари билан тўғри йўлни кўрсатиб берганлар.

Буларнинг исботи сифатида қуйидаги ҳикматлар ва мутафаккирларнинг айримларининг фикрларидан намуналар келтирамиз:

Абу Райхон Беруний замонида яшаган, унинг таржимаи холини ёзган араб алломаларидан бири Ёкут Байҳақий: “Бундан анча олдин мен устоз Абу Райхон қўли билан ёзган китобни ўқиган эдим. Бу одам илм ва адабда нарсаларнинг моҳиятини аниқлашда, хандаса ва фалсафада шу қадар билимдон эдики, унинг замонида унга тенг келадиган ҳеч ким йўқ эди.”-деб таъкидлайди.

Замонамиз тадқиқотчилари шарқшунослар, тарихчилар ва бошқалар унинг асарлари билан яқиндан танишганлар. Айниқса бугунда тизимли ва режали танишиш асосан бизнинг даврда амалга ошди. Берунийнинг илм-фандаги хизмати ҳақиқатдан ҳам кишилик тарихида дунёнинг энг буюк аллома бўлганига ишонч ҳосил қилишга ундайди. Берунийнинг ҳаёт фаолияти, дунёқараши, фанларга доир кашфиёти-тадқиқотлари, новаторлиги ҳақида кўплаб китоб, рисола ва илмий мақолалар пайдо бўлди.

Берунийнинг “Менералогия” китобида оила тарбиясида ота-онанинг намуна бўлиб, бола эса ана шу намунадан дастлаб ўрганиши ҳақида ҳам ҳикоя қилган. Бунда катта ёшлиларнинг кичиклар олдидаги яхши муомаласи, тоза-озода кийиниши ва юриши лозимлигини уқтирган. Шунга асосан у одам “тишини ювиши, кўз ва қовоқларни тоза бўлиши, уларни сурма билан бўяши, зарур бўлганда сочни кесиб туриш ҳам (турли рангларга) бўяб туриш, қўл ва

²О. Мусурмонова ва б. “Маънавий баркамол шахсни шакллантириш-жамиyat тараққиётининг асоси”. Т.: 2012-38.88.92. 93.бетлар

оёқ тирноқларини текислаб олиб туриш ва силлиқлаш ва ҳоказаларни бажариши талаб қилинган эди. “Авесто”да ҳам, “Қуръони Карим” ва ҳадис илмларида ҳам бу талаблар борлигини уқтиради аллома. Демак, Берунийнинг таъкидлашича, тарбиячи болага фақат оғзаки панду насихатгўй бўлмай, амалда ҳам тартиб-интизомли, бунда энг аввало, шу қўйилган талабларга ўзи риоя қилиши керак деган. У ўз хулқи ва меҳнати билан тарбияланувчига таъсир этишини яхши билган.

Тарбия таъсирида ота – онанинг роли беқиёсдир. Айниқса глобаллашув даврида оиладаги ижтимоий психологик муҳит ва унинг соғлом бола тарбиясигатаъсирида психологик муҳит бугунги кунда долзарб муаммолардан бири бўлиб, оиладаги илиқ психологик иқлимни яратишда ота-онанинг, айниқса онанинг аҳамияти катта эканлиги ҳаммамизга сир эмас.

Бунда бола ёши психологик хусусаиятлари ҳолатлари оиладаги психологик иқлимҳисобга олинishi лозим. Боланинг ёши ҳолатини яхшироқ тушуниш учун унинг ўрнига ўзимизни қўйиб кўрсакгина унинг психик оламини ҳолатини,хохиш-истагини англаб етамиз.Кузатишлар шуни кўрсатадики, соғлом муҳитяратиш учунболалар билан муомала-муносабатга киришишда уларнинг психологиясига эътибор қаратиш керак.Ота-онава болалар ўртасидаги муносабатларнинг ижобий тус олиши учун ота-она фарзандлари билан муомала муносабатга киришаётганларида педагогик одобга қатъий риоя қилиш даркор.³

Адабиётларда оила тушунчасига қуйидагича таърифлар келтирилган. Педагогика фанидан изоҳли луғатда “Оила-кишилар ҳаётининг энг муҳим қисми,жамиятнинг кичик ҳужайраси,ижтимоий-маданийорганизм.Оила кишиларнинг ҳаётий табиий-биологик (жинсий муносабатлар, уй-рўзғорни бошқариш), ҳуқуқий (масалан,никоҳни фқаролик ҳолатини қайд этиш),маънавий (эр-хотин, ота-она ва болалар ўртасидаги сENVги,меҳр-муҳаббат туйғусини ва шу кабилар)муносабатларга асосланган бирлик.⁴

Шундай экан, Оила қанчалик иноқ, уюшган ва мустаҳкам бўлса, унинг норматив таъсири ҳам шунчалик самарали бўлади. Бундай оилада ўзининг кадриятларидан ташқари, жамиятнинг кадриятлари, қонун-қоидалар ва нормалар ҳурмат қилинади, бола бошидан жамиятда яшашга ўргатилиши зарур. Ҳозир замон шиддат билан ўзгариб бораётган, болалар тарбиясига, руҳиятига таъсир этадиган воқеа-ҳодисалар кўплаб рўй бераётган бир пайтда ота-оналар фарзандлари тарбиясига ниҳоятда эҳтиёт бўлишлари лозим. Болага қаттиқ гапириб, танбeҳ бериш керак эмас. Уларга яхши гапириб, ишонч билдирилса, кўпроқ самара беради.

Маълум бўлишича соғлом бола оналик ва соғлом турмуш тарзига психологик шакллантиришнинг асосий ўчоғи–ота– она оиласи бўлиб,

³Ж.Ҳасанбоев ва б. “Педагогика фанидан изоҳли луғат” Т.:2008 й

⁴ Муҳаммад пайғамбар киссаси. Ҳадислар. Т., “Камалак”, 1991,. 119-бетлар

биринчи ўринда она, унинг ижтимоий установаси, она – бола муносабатлар тизими, оила турмуш тарзининг бир бутунлиги ҳисобланади. Оилада фарзандлар тарбияси билан кўпроқ оналар шуғулланадилар. Унинг аҳамияти шундаки, фарзанд мактабгача тарбия муассасасида ҳам, кейинчалик мактаб, коллеж ёки лицейда ўқиганда ҳам тартибли, интизомли, айрилган вазифа, берилган топшириқларни масъулият билан виждонан бажарадиган бўлиб, болалар жамиятида ҳаммиша ўзининг ўрнига эга бўла олади.

Оила инсонларга хос бўлган ахлоқий кадрлар ўзаро ҳурмат, ишонч, муҳаббат, ҳамкорлик, ҳамдардлик тўғрисида намоён бўлишини таъминлашда онанинг вазифаси муҳим. Бола ақлли, одобли, меҳнатсевар, ҳалол, иймонли, инсофли бўлишидан ота-онагина эмас, балки биринчи навбатда бутун жамият манфаатдордир. Чунки, жамиятнинг тараққиётини, инсониятнинг ёрқин истиқболини маънавий етук, жисмоний соғлом ёшларгина таъминлай олади. Оилада камол топган бола нафақат жисмонан, балки муайян маънавий фазилатларни эгаллаган, ижтимоий ва ҳуқуқий бурчини англаган инсон сифатида тарбияланади. Инсоннинг асосий моҳияти маънавий экан, унинг дастлабки куртаклари ҳам оиладаги тарбия жараёнида шаклланади.

Абу Райхон Беруний оилавий тарбия ва таълимда фақат оилагина эмас, балки жамият, мактаб, танланиб олинган яхши тарбиячиларнинг ролини ҳам тан олади. У болани мактабда ўқитиш в.п. яхши тарбиячилардан сабоқ олдириш ҳам ижобий аҳамиятга эга деб билади. Шу ўриндаҳинд халқ педагогикасидан мисол келтириб ёзган:” Бир подшоҳнинг Прохлода исмли ўғли бўлиб, у катта бўлгач, уни муаллимга топширади, подшоҳ анча вақт ўтгандан кейин, бир кун ўғлини билимини синаб кўриш мақсадида олдига чақириб, суҳбатлашади. Суҳбат давомида подшо ўзи ёмон кўрган, ўзига душман деб билган Вишунни ўғли томонидан мақталганини англаб олади. Шунда ўғлини муаллимини ўзгартиришга, дўст билан душманни таниб олишга буюради. Шу билан яна бир неча вақт ўтказиб, ўғлини яна имтиҳон қилади, боласи шундай дейди: “Буюрган нарсаларингизни ўргандим, лекин уларга эҳтиёж йўқ, чунки, менимча дўстликда ҳамма баробардир, ҳеч кимни душман тутмайман”. Бу ҳикояда бузуклик ва ёмонликларни мумкин қадар йўқ қилувчи, тузатишни бузилишдан олдин олий кучлардан бири-Вишунни ёмон кўрадиган подшоҳ билан барчани ўзига дўст деб билладиган байналминалчи фарзанд муносабатларининг қарама-қаршилиги кўрсатилган. Бу ерда подшоҳ ўғли ўз эътиқоди учун курашиб, уни улуғлаб, дўстликка юксак баҳо бергани янада эътиборлидир. Ҳикоянинг туб моҳияти тарбияда шахсий қарашларга нисбатан кўпроқ ижтимоий жамиятдан олинган қарашлар устун эканлиги ҳамда инсонлар ўртасида дўстона муносабат, инсон ана шу йўлда муқим туриши лозимлиги уқтилади.

Оила ва унинг соғлом маънавий муҳити соғлом болани жамиятда яшашга, ўзига ўхшаш шахслар билан муроаса қилиш, ҳамкорликда фаолият

юритиш, касб-хунарли бўлиш, муомалада ахлоқ-одоб нормаларига бўйсунушга ўргатади, психологик жиҳатдан тайёрлайди.

Бу борада айниқса оналар, аёллар ана шундай улуғ инсонлардир. Пайғамбарларни ҳам вояга етказган ана шу аёллар, оналардир. Бинобарин, Муҳаммад пайғамбар таъкидлаб ўтганларидек, “Аёлларни фақат улуғ одамлар хурмат қилади. Уларни фақат пасткаш одам хорлайди”.

Она фарзандига ҳаётнинг максоди ва маъносини, турмушда учрайдиган мураккаб вазиятларни тушунтириши, турли ишларни тўғри бажариш қоидаларини ўргатмоғи лозим. Баъзи оналарда ҳаётий тажриба етишмаслиги сабабли қизлар ношуд, баъзан эса енгилтак бўлиб қоладилар.

Айрим оналар “Ҳали қизим ёш, ўйнаб кулсин, уй ишларини, одатларимизни ўрганадиган вақти келар, дейдиларки, бу нафақат нотўғри, балки зарарли ҳамдир. Олимларнинг таъкидланишича, ижобий одатлар болада қанча эрта шакллантирилса, унинг меҳнат ва идрок этиш қобилияти шунча тез ву мукамал ривожланади. Болани ёшлигиданоқ пок табиатликка, мустақил-ликка, саранжом-саришталикка ўргатилса ҳам қиз учун фойдали бўлади. Шу билан бирга боладаги муҳим фазилатлардан бири одоб, шарму – ҳаё бўлиб, номусли, ориятли бўлиш тушунчалари ҳам оналар томонидан ўргатилади.

Абу Райхон Беруний оила тарбиясида болалар ёши,жинсига қараб тарбия бериш кераклигини ҳам айтиб,айниқса,қиз болалар тарбиясига алоҳида эътибор беради.

Бу борада ёшлар маънавиятининг шаклланганлиги уларнинг маънавий ахлоқий қиёфасини белгилаб беради шу боис соғлом урмуш тарзини шакллантиришда:

-Истиқлол мафқураси асосида ёшлар маънавиятини қарор топтириш;

-Ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш, соғлом турмуш кечиришининг тиббий жиҳатларини англаш;

-Шахсий гигиена ва тарбиянинг соғлом турмуш тарзидаги ахамиятимасалаларига кенг ўрин бериш,

-Ёшларда соғлом дунёқараш, ишонч ва миллий қадриятларнинг устиворлиги ёд ғояларга қарши имунитетни тарбиялаш ;одатлантириш масалаларига асосий эътибор қаратилса ,соғлом турмуш тарзи масаласи албатта ўз натижасини кўрсатади.

Хулоса ўрнида шуни айтиш жоизки, соғлом бола мустаҳкам оила таянчи, мустаҳкам оила эса жамиятнинг, давлатнинг таянчидир. Оилада соғлом бола тарбияси, унинг ҳаётида бахтли бўлиши учун оилада илиқ психологик иқлим яратилиши лозим. Берунийнинг ўз педагогик ғояси ақлий таълим,ахлоқий тарбия,меҳнат, жисмоний, эстетик ва оила тарбияси бугунги кунда ҳам маънавий ва соғлом авлод тарбиясида дастуриламал бўлиб хизмат қилмоқда.

Адабиётлар рўйхати

- 1.Каримов И.А.Юксак маънавият- енгилмас куч.-Т.:маънавият,2018-65б
- 2.О.Мусурмонова ва б. “Маънавий баркамол шахсни шакллантириш-жамият таракқиётининг асоси”.Т.: 2012-38.88.92. 93.бетлар
- 3.Ж.Ҳасанбоев ва б. “Педагогика фанидан изоҳли луғат” Т.:2008 й
- 4.Муҳаммад пайғамбар қиссаси. Ҳадислар. Т., “Камалак”, 1991., 119-бетлар
- 5.G.Utamuradova .Social- psychological aspects of personal competence in educational management. [international interdisciplinary research journal.galaxy-2023](#)
- 6.G.N.Utamuradova. //./22V The Use of Interactive Methods in the Formation of the Characteristics of Professional Competence of Students .ol. BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT 1/
- 7.G.N.Utamuradova. Systematic analysis capabilities. World Bulletin of Management and Law (WBML) Available Online at: <https://www.scholarexpress.net> Volume-21 April -2023
- 8.G.N.Utamuradova. Psychological features of the formation of spiritual and moral qualities of the character of children in the family. Science and innovation international scientific journal volume 2 issue 4 april 2023 uif-2022: 8.2 | issn: 2181-3337 | scientists.uz
- 9.Пулатова, Н. М., & Утамуродова, Г. Н. (2021). САМОСОЗНАНИЕ КАК ПСИХИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН И ЕГО РОЛЬ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ. *Интернаука*, 6(182 часть 1), 57.
- 10.Атамуродова, Р. Қ., & Ўтамуродова, Г. (2023). ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА МИЛЛИЙ ҒУРУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ.(АБДУЛЛА ОРИПОВНИНГ «СОҲИБҚИРОН» ДОСТОНИ МИСОЛИДА). *Oriental Art and Culture*, 4(2), 683-688.
- 11.Usmonova, M. (2023). OILAVIY NIZOLARDA FARZAND VA OТА-ОНA MUNOSABATLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1).
- 12.Usmonova, M. (2023). OILAVIY NIZOLARDA FARZAND VA OТА-ОНA MUNOSABATLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1).
- 13.Usmonova, M. (2023). O‘SMIRLARNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI HAQIDA. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 3(3).
- 14.Usmonova, M. (2023). МАКТАBDAN TASHQARI TA’LIM JARAYONIDA O‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH TALABLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 3(3), 152-155.

- 15.Shakarboyeva, S. (2022). БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ЎЗ УСТИДА ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАРБИЯЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ЖИХАТЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 2(2).
- 16.Shakarboyeva, S. (2021). БЎЛҒУСИ ПЕДАГОГЛАРДА ЎЗ УСТИДА ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАРБИЯЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1).
- 17.Шакарбоева, Ш. А. (2021). САМОРАЗВИТИЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ПРЕДМЕТ СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИИ. In *Стратегия научно-технологического развития-2021* (pp. 39-40).
- 18.Шакарбоева, Ш. А. ПЕДАГОГИКА & ПСИХОЛОГИЯ. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА. *ПЕДАГОГИКА*, (1), 61-64.
- 19.Shakarboyeva, & O'ktamova, O. (2024). TARBIYASI OG'IR O'SMIRLARNI IJTIMOYLASHTIRISHDA OILA, MAHALLA, TA'LIM MUASSASASI NAMKORLIKLAGINI RIVOJLANTIRISH USULLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(1), 139-147. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9555>
- 20.Shakarboyeva, & Qayumov, A. (2024). AUTIZMLI BOLALARNI RIVOJLANTIRISHDA ART TERAPIYA USULLARIDAN FOYDALANISH IMKONiyATLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(1), 148-154. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9556>
- 21.Shakarboyeva, & Жасурова, Н. (2024). ЎСМИРЛАРДА ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ЎРГАТИШНИНГ ИЖТИМОЙ ПСИХОЛОГИК МАСАЛАЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8831>
- 22.Shakarboyeva. (2024). O'SMIRLIK DAVRIDAGI SUITSIDNING KELIB CHIQISH SABABLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8726>
- 23.Shakarboyeva, & Худойкулова, Г. (2024). БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДА ЧЕТ ТИЛИ ЎЗЛАШТИРИШ ВА ЎРГАНИШНИНГ ЁШГА ОИД ХУСУСИЯТЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8832>

24. Munira Usmonova, OILAVIY NIZOLARDA FARZAND VA OTA - ONA MUNOSABATLARI , Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № I (2023): «СОВРЕМЕННАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ: ТРАДИЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ» I - МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
25. Собирова, ФН (2024). Психологические особенности учащихся начальных классов. *Wire Insights: Журнал Innovation Insights* , 2 (2), 16–18.
26. Файзиева, Н. С. (2023, January). СОСТОЯНИЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕНИЯ В ПСИХОЛОГИИ. In *International Conference of Education, Research and Innovation* (Vol. 1, No. 1, pp. 121-126).
27. Fayziyeva, N. (2022). KICHIK YOSHDAGI MAKTAB BOLALARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 2(12), 211-215.
28. Sobirovna, F. N. (2024). Psychological Characteristics Of Primary School Students. *Wire Insights: Journal of Innovation Insights*, 2(2), 16-18.
29. Mamaraimova, R. (2024). КАК НЕ ПОДДАВАТЬСЯ ПРОВОКАЦИЯМ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 4(2), 23-29. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9644>
30. Р.У. Мамараимова. (2022). ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНШНИНГ МАЗМУН МОХИЯТИ. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(12), 513–517. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7337651>
31. Mamaraimova, R. (2022). УМУМ ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5549>
32. Mamaraimova, R. (2021). КИЧИК МАКТАБ ЁШИ ЎҚУВЧИЛАР КОМПЕТЕНТЛИК ХУСУСИЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ БАЪЗИ ЖИХАТЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2967>
33. Odiljonova, X. (2024). О ‘QUVCHILARDA VALEOLOGIK TAFAKKURNI O‘STIRISHNING NAZARIY ASOSLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(1), 3-11.
34. Qarshiboyeva, G., & Odiljonova, X. (2022). ЎҚУВЧИЛАРДА ВАЛЕОЛОГИК БИЛИМНИ ОШИРИБ БОРИШ АСОСЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 2(5).
35. Odiljonova, X. (2024). “MEN” KONSEPSIYASIGA

YONDASHUVLARNING O‘ZIGA XOSLIGI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 4(1), 62-70.

36.Odiljonova, K. (2023). PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF HEALTHY THINKING IN STUDENTS. *Science and innovation*, 2(B4), 267-272.

37. Sangirova, N. (2024). SHAXS IJTIMOIYLASHUVIDA OILANING ROLI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 4(2), 69-73. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9725>

38.Sangirova, N. (2024). ШАХСДА ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИНИНГ ЎЗИНИ-ЎЗИ ИДРОК ЕТИШ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ МУАММОЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 4(2), 74-81. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9749>